DENETİM RAPORLARINA GÖRE KAZANCINI YÖNETEN ŞİRKETLERDE TOPLAM VE SPESİFİK TAHAKKUKLAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA¹

Ahmet ONAY²

<https://orcid.org/0000-0003-1182-6003>

Serdar BENLİGİRAY³

<https://orcid.org/0000-0001-7593-7971>

ÖZET

Uluslararası literatürdeki kazanç yönetimi incelemelerinde toplam ve spesifik tahakkuklar kullanılmaktadır. Ulusal literatürde ise yalnızca toplam tahakkuklara odaklanılmış, spesifik tahakkuklar üzerinden bir kazanç yönetimi incelemesi yapılmamıştır. Bu çalışmada, denetim raporlarındaki ifadeler baz alınarak Borsa İstanbul şirketlerindeki kazanç yönetimi uygulamaları toplam ve spesifik tahakkuklar ile analiz edilmiştir. Analizde 2013-2019 yıllarında şartlı görüş bildirilen 224 denetim raporu incelenmiş ve 720 adedi kontrol grubu şirketlere ait toplam 900 şirket-yıl verisi kullanılmıştır. İncelenen denetim raporlarında kazanç yönetimine işaret eden ifadeler yer almaktadır. Bunların önemli bir kısmı alacaklar ile ilişkilidir. Spesifik tahakkuklara yönelik analizler, incelemedeki bu bulguyu desteklemektedir. Denetim raporundaki ifadelerle göre spesifik kalemlerde kazancı artırıcı uygulamalara işaret eden şirketlerin toplam ihtiyari tahakkukları negatiftir. Toplam ihtiyari tahakkuklar negatif olduğu için bu şirketlerde genel anlamda bir kazanç artırımından bahsedilememektedir. Çalışmanın sonucuna göre, Borsa İstanbul şirketlerinin 2013-2019 yıllarına ait denetim raporlarında işaret edilen spesifik kalemlerdeki kazanç artırıcı uygulamalar genel anlamda kazanç yönetimine işaret etmemektedir.

Anahtar Kelimeler: Kazanç yönetimi, Spesifik tahakkuklar, İhtiyari tahakkuklar, Finansal bilgi manipülasyonu, Denetim raporu.

A RESEARCH ON TOTAL AND SPECIFIC ACCRUALS IN COMPANIES MANAGING THEIR EARNINGS ACCORDING TO AUDIT REPORTS

¹Bu çalışma, 3. Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Bilimleri Sempozyumu'nda (USVES) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

²Dr. Öğr. Üyesi, Eskişehir Teknik Üniversitesi, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, ahmet_onay@eskisehir.edu.tr

³Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi, Muhasebe-Finansman Bölümü, serdarbenligiray@anadolu.edu.tr

ABSTRACT

Total and specific accruals have been used in earnings management research in the literature. However, studies in Turkey have focused only on total accruals and specific accruals are overlooked. In this study, based on the statements in the audit reports, earnings management practices in Borsa İstanbul companies are analyzed with total and specific accruals. In the analysis, 224 qualified audit reports presented between 2013-2019 are examined and a data set is formed that comprises a total of 900 firm-year data, 720 of which belong to companies constituting the control group. Audit report examination indicates that there are expressions implying earnings management in the reports. A bulk of these is related to accounts receivable. The analysis of specific accruals supports this finding. Companies deemed to practice earnings management by specific accruals based on the examination of audit reports have negative discretionary accruals. Therefore, these companies can not be deemed as income-increasing earnings management practitioners in general terms. In conclusion, income-increasing practices in the specific accruals implied in the 2013-2019 audit reports of Borsa İstanbul companies do not indicate earnings management in general.

Keywords: Earnings management, Specific accruals, Discretionary accruals, Financial Information Manipulation, Audit report.

GİRİŞ

Kazanç yönetimi, muhasebe ve finans literatüründe uzun geçmişi olan bir araştırma konusudur. Kazanç yönetimini inceleyen ilk çalışmalar, sermaye piyasalarının derinleşmeye başladığı yıllarda yapılmıştır. 2000’li yılların başında yaşanan büyük şirket skandalları, konuya olan ilgiyi canlandırmıştır. Son yıllarda hem uluslararası hem de yerel kamuoyunu çok sık meşgul etmeye başlayan manipülatif yönetici davranışlarına ilişkin haberler, kazanç yönetiminin önemli araştırma konuları arasında gösterilmeye devam edilmesine sebep olmaktadır. Uzun bir geçmişe sahip olan kazanç yönetimi literatüründe, konunun birçok farklı yönünü araştıran çok sayıda çalışma yapılmıştır. Ancak bunlar arasında en çok ihmal edilen araştırma tasarımı, toplam tahakkukların yanı sıra spesifik tahakkukların incelenmesidir. Kazanç yönetimi çalışmalarına yön veren birçok değerli araştırmacı, spesifik tahakkukları inceleyen çalışmalar yapılması yönünde mevcut araştırma boşluğunu vurgulamışlardır.

Bu çalışmanın temel amacı, Borsa İstanbul şirketlerinin tahakkukları üzerindeki yöneticilerin takdir yetkilerinden kaynaklanan davranışlarını analiz ederek, Türkiye’deki şirketlerin kazanç yönetimi uygulamalarına ışık tutmaktır. Bunun için şirketlerin bağımsız denetim raporlarında vurgulanan kazanç yönetimine işaret etme potansiyeli yüksek tespitler incelenmiştir. Çalışmamızın önemli bir motivasyonu, Türkçe literatürde spesifik tahakkukları inceleyen ampirik bir çalışmanın olmayışıdır. Türkiye’deki şirketlerde kazanç yönetimini araştıran literatürü destekleyen bu çalışmanın öne çıkan

farklı yönü, toplam tahakkukların yanı sıra spesifik tahakkuklara odaklanmasıdır. Böylece Türkiye’deki şirketlerin kazanç yönetiminde kullandığı spesifik tahakkuk hesapları belirlenebilir ve buradan yola çıkılarak bu şirketler için genel bir kazanç yönetimi değerlendirmesi yapılabilir.

1. LİTERATÜR

Finansal bilgi manipülasyonu, şirketin finansal durumu ve performansına ilişkin gerçek dışı bir algı oluşturmak amacıyla finansal bilginin çarpıtılmasıdır. Finansal bilgi manipülasyonunun amacı, bilgi kullanıcılarını yanıltmak ve şirkete ilişkin yanlış kararlar almalarına yol açan bir algıya sahip olmalarını sağlamaktır. Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerinin (GKGMİ) sınırları içerisinde olsun ya da olmasın manipülatif eylemler, finansal bilgi manipülasyonunun kapsamına girmektedir. Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu (2004), finansal bilgi manipülasyonunun tanımında bu ayrıma dikkat çekmiştir: *“Finansal bilgi manipülasyonu; kazanç yönetimi, karın istikrarlı hale getirilmesi, yaratıcı muhasebe, agresif muhasebe veya muhasebe hilesi olarak sınıflandırılan yöntemlerle gerçekleştirilen, yöneticilerin amaçları doğrultusunda şirketin finansal tablo ve raporlarında yer alan verilerin düzenlenme süreçlerine muhasebe standartlarına uygun veya aykırı biçimde müdahale edilmesidir”*.

- 86 -

Finansal bilgi manipülasyonu, geniş kapsamlı bir kavramdır. Birçok çalışmada, muhasebeyi yönlendiren faktörlerden kaynaklı sınırların ötesine geçen manipülatif eylemler de finansal bilgi manipülasyonu içerisinde sınıflandırılmıştır (Stolowy ve Breton, 2004; Demir ve Bahadır, 2007; Benligiray ve Onay, 2020). Hisse senetleri sermaye piyasalarında işlem gören şirketlerde finansal bilgi manipülasyonunun ilk akla gelen amacı, piyasalara şirketin finansal durumu ve performansına ilişkin sinyaller göndererek şirketin sermaye piyasası araçlarının fiyatlarını etkilemektir. Bu sinyaller manipülatif amaçlarla tutarlı olarak olumlu veya olumsuz algı yaratılmasına yol açabilecek mesajlar taşıyabilir. Diğer taraftan yöneticilerin ücret sözleşmelerinden kaynaklanan şahsi çıkarlarına ilişkin nedenlerden, şirketin borçlanma maliyetlerinin düşürülmesine veya vergilendirme açısından avantajlar elde edilmesine kadar şirketin içerisinde bulunduğu birçok farklı koşuldan kaynaklanan amaç, finansal bilgi manipülasyonunun arka planında yer alır.

Finansal bilgi manipölasyonunun, GKGMİ'lerin sınırları içerisinde olması halinde bu tür eylemler, kazanç yönetimi olarak tanımlanır. Bu açıdan bakıldığında kazanç yönetimi, finansal bilginin raporlayanlar tarafından manipüle edilmesine izin veren sınırlara sahip olmasından kaynaklanır. Ancak tahakkuk esaslı muhasebenin doğası gereği sahip olduğu sınırlar, finansal bilginin doğru sunumunu sağlayan bir zorunluluktur. Kazanç yönetiminin üzerinde uzlaşmış tek bir tanımı olmamakla beraber, birçok araştırmacı tarafından çalışmalarının kapsamı ve amaçları ile tutarlı olarak farklı bir yönünü öne çıkaracak şekilde yapılan çeşitli tanımları bulunmaktadır. Schipper (1989), kazanç yönetimi ile dış finansal raporlamanın yönetimini kastetmiştir. Schipper'a göre, kazanç yönetimi, bazı özel faydalar elde edebilmek için dış finansal raporlama sürecine amaçlı bir müdahaledir. Bu tanım, maliyet veya yönetim muhasebesi raporları yerine dış raporlamaya dikkat çekmesi açısından sınırlandırılmıştır. Schipper'ın tanımı, belirli bir kazanç yönetimi eylemi yerine manipölatif muhasebe eylemlerinin tamamına dayanır. Bu tanıma göre, kazanç yönetimi dış raporlama sürecinin herhangi bir bölümünde gerçekleşebilir ve bir dizi manipölatif eylemle tezahür edebilir.

Kazanç yönetimi, yöneticilerin hissedarlar ile aralarındaki bilgi asimetrisinden yararlanmaları sonucunda ortaya çıkar. Scott'un (2015) kazanç yönetimi tanımının merkezinde bu yaklaşım yer alır. Scott (2015) kazanç yönetimini, yöneticilerin belirli amaçlara ulaşmak için şirketlerinin muhasebe politikalarını yönlendirmeleri, olarak tanımlamıştır. Bu açıdan bakıldığında kazanç yönetimi, yöneticilerin ücretlerini artırmak için yaptıkları manipölatif eylemlerin faturasını şirketin yatırımcılarına ödetmesine yol açar. Diğer taraftan, kazanç yönetimi, şirketin yeni hissedarlarından eski hissedarlarına doğru bir servet transferine neden olur. Çünkü kazancı olduğundan iyi göstermek, piyasa algısını yönlendiren firma değerine ilgi duyan potansiyel hissedarları yanıltır.

Benzer bir kazanç yönetimi tanımı, Healy ve Wahlen (1999) tarafından yapılmıştır. Buna göre, kazanç yönetimi, yöneticilerin şirketin paydaşlarını ekonomik performans hakkında yanıltmak veya raporlanan muhasebe rakamlarına bağlı sözleşme sonuçlarını etkilemek amacıyla finansal raporlama ve muhasebe işlemlerinin yapılandırılması üzerindeki takdir yetkilerini kötüye kullanmalarıdır. Bu tanımın çeşitli yönleri tartışılmaya değerdir. Tanımda ifade edilen yöneticilerin finansal raporlama üzerindeki takdir yetkisini kullanabilmelerinin birçok yolu vardır. Örneğin maddi duran varlıkların öngörülen ömürleri ve kalıntı değerleri, çalışanlara sağlanan faydalar kapsamındaki yükümlülükler,

ertelenmiş vergiler, şüpheli alacaklar, borçlar ve varlıklara ilişkin değer düşüklüklerinden kaynaklanan zararlar gibi birçok ekonomik olayın tahmin edilmesi için yönetimin muhakemesi gereklidir. Ayrıca yöneticiler, ekonomik işlemleri muhasebeleştirmek için, doğrusal ve hızlandırılmış amortisman yöntemleri veya LIFO, FIFO ve ağırlıklı ortalama stok değerlendirme yöntemleri gibi kabul edilebilir muhasebe yöntemleri arasından seçim yapmalıdır. Diğer taraftan tanımın öne çıkardığı yönetimin finansal raporlama üzerindeki takdir yetkisinin hem maliyetleri hem de faydaları vardır. Maliyetlere, kazanç yönetiminin yol açtığı yanlış kaynak tahsisleri neden olur. Faydaları arasında ise, yönetimin özel bilgileri dış paydaşlara daha etkili bir şekilde iletmesini kolaylaştırması sayılabilir.

Kazanç yönetimi, muhasebenin tahakkuk esaslı doğasının yöneticiler tarafından belirli koşullardan kaynaklanan amaçları için istismar edilmesidir. Tahakkuk esaslı muhasebe, nakit esasına göre zamanlama açısından farklılık gösterir. Şirketin tüm ömrü boyunca her iki yöntem arasında hiçbir fark olmayabilir. Uzun vadeli bir perspektifte, getiriler kazançlarla oldukça doğru bir şekilde açıklanacaktır. Ancak kısa vadede, gelirlerin ve giderlerin eşleştirilmesi farklılıklar yaratacaktır (Stolowy ve Breton, 2004). Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri (GKGMİ) ve standartların kapsamında yer alan tahakkuk seçeneklerinin çeşitliliği, tahakkuk hesaplarını manipülasyona açık hale getirir ve finansal raporlamanın yanlış bilgi sunma noktasına kadar esnetebileceği anlamına gelir. Ancak yine de muhasebenin doğasından kaynaklanan tahakkuk esaslı yapısının, aslında finansal tablo kullanıcıları için daha fazla bilgilendirici bir yapı sunduğu unutulmamalıdır. Yani, finansal raporlamanın sahip olduğu kazanç yönetimi fırsatları, sunulan bilginin yararlılığını ortadan kaldırmaz. Elbette, yöneticilerin takdir yetkileri üzerinde düzenleyici kurumlar tarafından yapılan değişikliklerin, muhasebe kazançlarının bilgi vericiliğine katkıda bulunup bulunmayacağı tartışılmalıdır (Schipper, 1989: 91).

Araştırmacılar çalışmalarında muhasebe yöntemlerinin seçiminde ve uygulanmasında yönetsel takdir yetkisine izin vermenin maliyetlerine ve faydalarına odaklanarak, kazanç yönetimini sınırlandırmak için nelerin ortadan kaldırılması gerektiğini gösteren bir çerçeve sağlamışlardır. Örneğin yöneticiler ile yapılan teşvik sözleşmeleri kazanç eşikleri barındırmaz ise, kazançları yönetmeye yönelik ücrete dayalı teşvikler ortadan kalkacaktır. Ancak bu yaklaşım, yöneticiler ile yapılan sözleşmeleri yönetsel

üretkenlik açısından rasyonel bir göstereyi barındırmayacak şekilde sınırlandırır ve yöneticilerin elindeki faydalı bir göstereye sahip olma fırsatını göz ardı eder.

Araştırmacılar tarafından kazanç yönetiminin varlığını tahakkuklar üzerinden değerlendirmek için üç yaklaşım kullanılmıştır. Bunlardan ilkinde, toplam tahakkuklara odaklanılır. İhtiyari ve ihtiyari olmayan tahakkukları hesaplamak için regresyon modelleri kullanılır. İkinci yaklaşımda, şüpheli alacak karşılıkları gibi spesifik tahakkuk hesaplarına veya sigortacılık sektöründeki hasar karşılıkları gibi spesifik bir sektördeki tahakkuklara odaklanılır. Üçüncü yaklaşımda ise, kazanç yönetimine ilişkin bir bulgu elde etmek için raporlanan kazançların dağılımı incelenir. Bu tür çalışmalar, yöneticilerin zarar açıklamaktan kaçınmak, önceki dönemin kar rakamına ulaşmak ve analistlerin tahminlerini tutturmak eğiliminde oldukları varsayımı altında, raporlanan kazancın bu sınırlar etrafındaki dağılımına odaklanır (Beneish, 2001: 5; Marinakis, 2011: 39).

Kazanç yönetimi çalışmalarında karşılaşılan temel problem, tahakkukların kazanç yönetimi amacıyla raporlanan kısmının belirlenememesi ve bu nedenle doğrudan ölçülememesidir. Yöneticiler kazancı, ücret sözleşmelerinden kaynaklanan sınırlara ulaşmak, hisse senetlerinin fiyatını halka açılma öncesinde etkilemek veya hâlihazırda devam eden borç sözleşmelerinden kaynaklanan olumsuzlukların önüne geçmek gibi birçok farklı durum söz konusu olduğunda amaçları doğrultusunda yönetmek isteyebilirler. Yöneticilerin muhasebenin doğasından kaynaklanan takdir yetkilerini istismar etmelerine yol açan potansiyel koşulların büyük ölçüde gözlemlenememesi, tahakkukların kazancı yönetmek amacıyla raporlanan kısmının belirlenmesini zorlaştıran ana nedendir. Bu belirsizlik, literatürde yer alan birçok çalışmayı, kazanç yönetimini teşvik eden koşullar ile yöneticilerin muhasebedeki takdir yetkilerini tahmin etmeye yarayan toplam tahakkuklara odaklanan çeşitli modeller arasındaki ilişkiyi test eden hipotezleri sınamaya yönlendirmiştir (Beneish, 2001: 3).

Toplam tahakkuk modellerine yapılan önemli bir eleştiri, yöneticilerin takdir yetkisinden kaynaklanan tahakkuklar ile şirketin ekonomik performansındaki değişimden kaynaklanan tahakkukları birbirinden ayırt edememeleridir. Birçok çalışma (Holthausen, Larker ve Sloan, 1995; Beneish, 1997; McNichols, 2000) toplam tahakkuk modellerinin kazanç yönetimi bileşenini ayırt etme becerisini, kazanç yönetimini teşvik eden durumları inceleyen çalışmalarda elde edilen sonuçların şirketin performansı ile ilişkili olduğu ve

sonuçların birbiriyle karıştırıldığı iddiası ile eleştirmektedir. Guay, Khotari ve Watts (1996), tahakkuk modellerinin ihtiyari tahakkukları büyük ölçüde belirsiz şekilde tahmin ettiğini ve bazı tahakkuk modellerinin kazançları ihtiyari ve ihtiyari olmayan bileşenlerine rastgele ayırdığını öne sürmektedirler. Beneish (1997), tahakkuk modellerinin düzenleyici kurumların denetimlerinde tespit edilecek kadar aşırı manipülatif davranışlara sahip şirketlerden oluşan bir örnekleme bile zayıf tespit performansına sahip olduğuna dair kanıtlar sunmuştur.

Birçok farklı motivasyonun kazanç yönetimi üzerindeki etkisini tahakkuklar üzerinden inceleyen çalışmaların büyük çoğunluğu (Healy, 1985; Deangelo, 1986; Jones, 1991; Dechow vd., 1995; Kasznik, 1999; Larcker ve Richardson, 2004; Kothari vd., 2005), kazanç yönetiminin varlığını tespit etmek için toplam tahakkuklara veya toplam tahakkuklar üzerinden hareket ederek ihtiyari tahakkuklara odaklanma eğiliminde olmuşlardır. Kazanç yönetimi eylemlerini spesifik tahakkuklar üzerinden inceleyen çalışmaların sayısı ise, nispeten çok azdır. Spesifik tahakkuklara odaklanan sınırlı literatür, birkaç önemli istisna dışında (Marquardt ve Wiedman, 2004; McNichols ve Wilson, 1988), bankacılık veya sigortacılık sektörlerine yönelmiştir. Healy ve Wahlen'e (1999: 372) göre, kazancın spesifik tahakkuklar üzerinden yönetildiğini ortaya koyan az sayıda araştırmanın olması, gelecekte yapılacak çalışmalar için spesifik tahakkukların verimli bir alan olduğuna işaret etmektedir. Beneish'e (2001: 12) göre, toplam tahakkuk modellerini kullanmanın verimsizliği, spesifik tahakkukları inceleyen ampirik veya vaka çalışmalarına ihtiyaç duyulduğunu gözler önüne sermektedir. Spesifik tahakkukları inceleyen güncel çalışmaların azlığı, Healy ve Wahlen'in (1999) ve Beneish'in (2001), işaret ettiği literatürdeki mevcut eksikliğin henüz giderilmediğini göstermektedir.

Yaygın kullanımlarına rağmen, toplam tahakkuk modellerinin önemli eleştiriler alması, spesifik tahakkukların incelenmesinin önemini daha da artırmıştır. McNichols (2000), spesifik bir tahakkuk yaklaşımının avantajları ve dezavantajları hakkında tatminkâr bir tartışma sunar. Spesifik tahakkuklara odaklanmanın ilk avantajı araştırmacının, GKGMİ hakkındaki bilgisinden yararlanarak, tahakkuk raporlama davranışını etkileyen anahtar faktörler için sezgiler geliştirebilmesidir. Spesifik bir tahakkuk yaklaşımının, spesifik bir tahakkuk kaleminin önemli ve potansiyel bir muhakeme ve takdir nesnesi olduğu sektörlerde (örneğin bankacılık sektöründe kredi zararı karşılıkları veya sigorta ve reasürans sektöründe hasar karşılıkları) uygulanabilmesi, ikinci önemli avantajıdır.

Spesifik bir tahakkukun ihtiyari bileşenini tanımlamak için belirli bir sektörü incelemek, kontrol edilecek değişkenler hakkında daha fazla bilgi elde edilmesini sağlama potansiyeli sunar. Üçüncü avantaj, tek bir tahakkuk ile onu açıklayan faktörler arasındaki ilişkinin doğrudan tahmin edilebilmesidir. Toplam tahakkuklara odaklanmak farklı kalemlerin örneğin satışlardaki değişimle farklı şekilde ilişkili olduğu durumlarda, toplam parametre tahminlerinde tahmin hatasına yol açabilir.

Diğer taraftan McNichols (2000) çalışmasında, spesifik bir tahakkuk yaklaşımının dezavantajlarına da dikkat çekmiştir. İlk dezavantaj, yönetimin takdir yetkisini hangi tahakkuklar üzerinde kötüye kullanabileceğinin güvenilir bir şekilde belirlenmesi gerekliliğidir. Yönetimin kazançları manipüle etmek için hangi tahakkuk kalemini kullanacağı net değilse, kazanç yönetimi için spesifik bir tahakkuk testi yapmanın gücü zayıflayacaktır. Dahası, araştırmanın amacı, eğer spesifik bir tahakkukun varsayılmış faktörlerle ilişkili olup olmadığını test etmek yerine kazançlar üzerindeki manipülasyonun büyüklüğünü belirlemekse, o zaman yönetim tarafından manipüle edilmesi muhtemel her bir tahakkuk kalemi için bir hesaplama gerekli olacaktır. İkinci dezavantaj, spesifik bir tahakkuk yaklaşımının genellikle toplam tahakkuk yaklaşımlarına göre şirketlere ilişkin bilgi ve veriyi daha fazla gerektirmesidir. Bu durum, spesifik tahakkukları incelemenin maliyetini yükseltir. Üçüncü dezavantaj, spesifik bir tahakkukun kazanç yönetimine konu edildiği şirketlerin sayısının, toplam tahakkukların yönetildiği şirketlerin sayısına göre daha az olabileceğidir. Bu durum, spesifik tahakkukları inceleyen çalışmaların bulgularının genelleştirilebilirliğini sınırlayabilir ve kazanç yönetimi davranışının belirlenmesini zorlaştırabilir.

Kazanç yönetiminin belirlenmesi için spesifik tahakkukları araştıran sınırlı literatür, bir dizi önemli çalışma dışında, büyük çoğunlukla bankacılık ve sigortacılık sektörlerini incelemiştir. Bankacılık sektörüne odaklanan çalışmaların çoğu (Beatty vd., 1995; Beatty vd., 2002; Kanagaretnam vd., 2003; Cheng, 2012), kredi kayıp karşılıklarını incelemiştir. Sigorta sektörüne odaklanan çalışmalar ise (Adiel, 1996; Beaver vd., 2003), yönetimin takdirinde olan sigorta kaybı tahminleri üzerinden kazancın yönetilip yönetilmediğini incelemiştir. İhtiyari tahakkukları tahmin etmek için toplam tahakkuk modellerinin yaygın kullanımına karşın, sınırlı sayıda çalışma (McNichols ve Wilson, 1988; Teoh vd., 1998; Dhaliwal vd., 2004; Marquardt ve Wiedman 2004; Schrand ve Wong 2003), araştırmalarını spesifik tahakkuklara yöneltmiştir. Bu çalışmalarda araştırmacılar,

yöneticilerin amaçlarına ulaşmak için kullanabileceği bir veya birden fazla spesifik tahakkuk kaleminin (alacaklar, borçlar, amortismanlar, şüpheli alacaklar karşılığı veya vergi giderleri gibi) ihtiyari kısmına odaklanmıştır.

Spesifik tahakkukları inceleyen ilk önemli çalışma, McNichols ve Wilson (1988) tarafından yapılmıştır. McNichols ve Wilson (1988) çalışmalarında, şüpheli alacaklar karşılıklarını incelemişlerdir. Yöneticiler, şüpheli alacak karşılıklarına ilişkin takdir yetkilerini, muhasebeleştirme yöntemindeki tahminler üzerinde kullanmaktadır. Bu çalışmada, toplam varlıklarının içerisinde önemli miktarda alacakları olan ve şüpheli alacak karşılıkları kazançlarına göre yüksek seviyede olan şirketlerden oluşan bir örneklem kullanılmıştır. Çalışmada benimsenen yaklaşımın iki önemli ayırt edici yönü, tek bir tahakkuk kalemi üzerine odaklanmak ve ihtiyari tahakkuk göstergesini geliştirmek için şüpheli alacak karşılıkları ile ilgili GKGMİ'yi kullanmaktır. Çalışmada tek bir tahakkuk kalemine odaklanarak, analiz tasarımında kapsayıcılıktan ödün verilmiş ancak ihtiyari tahakkuk bileşenini daha doğru yansıtan bir model elde edilmiştir. Şirketlerin raporladığı şüpheli alacak karşılıkları ile GKGMİ tarafından belirtilen ölçüm arasındaki fark, ihtiyari bir tahakkuktur ve modelde ihtiyari tahakkukların göstergesi olarak kullanılmıştır. McNichols ve Wilson'ın (1988) çalışması, modellenen şüpheli alacak karşılıklarından sapmaların kazanç yönetimini yansıttığına ilişkin ampirik bir doğrulama sağlamıştır.

- 92 -

Teoh vd. (1998) çalışmalarında, şirketlerin amortisman yöntemlerine odaklanmışlardır. Çalışmada amortisman yöntemleri; doğrusal amortisman, hızlandırılmış amortisman ve bu iki yöntemin kombinasyonları şeklinde üçe ayrılmıştır. Doğrusal amortisman en fazla gelir artırıcı yöntem olarak sınıflandırılırken, hızlandırılmış amortisman en fazla gelir azaltıcı muhasebe politikasının göstergesi olarak tanımlanmıştır. Teoh vd. (1998) çalışmalarında, hisse senetlerini ilk defa halka arz eden şirketlerin halka açılma yıllarındaki muhasebe politikalarını analiz etmişler ve hisse senetlerini ilk defa halka arz eden şirketlerin aynı sektörde faaliyet gösteren benzer finansal performansa sahip ve hisse senetlerini ilk defa ihraç etmeyen şirketlere göre daha fazla gelir artırıcı amortisman yöntemleri uyguladıklarını tespit etmişlerdir.

Schrand ve Wong (2003) çalışmalarında, yöneticilerin ertelenmiş vergi varlıklarına ilişkin yüksek karşılıklar raporlayarak kazançlarını sınırlandırıp daha sonraki dönemlerde

kullanılmak üzere gizli yedekler oluşturarak stratejik bir kazanç yönetimi davranışına başvurup başvurmadıklarını araştırmışlardır. Çalışmada, özellikle sermaye yapısı güçlü şirketlerin yöneticilerinin yüksek değerleme karşılıkları raporlayarak muhasebenin ihtiyatlılık ilkesini gizli yedekler ayırmak için istismar etme eğiliminde oldukları ve analist tahminleri ya da hisse başına geçmiş kazançla göre kazançlarını yönettikleri tespit edilmiştir.

Dhaliwal vd. (2004) çalışmalarında, vergi kalemlerinin kazançları yönetmek için kullanılıp kullanılmadığını incelemişlerdir. Çalışmanın araştırmacıları, bağımsız denetçilerin gerekli gördüğü vergiyi düzenleyen bir muhasebe kaydının şirket tarafından kabul edilmesi sonrasında, vergi giderleri hesabının yöneticilerin kazanç yönetimi amaçlarına ulaşması için son bir fırsat sunduğunu savunmuşlardır. Vergi giderleri, bilgi asimetrisinin devam etmesi için gereken karmaşıklığa ve yöneticilerin takdir yetkisini kullanabilmesine açıktır. Bu nedenle, vergi giderleri, çeşitli şirketler üzerinde kazanç yönetimi davranışının incelenmesi için kullanılmaya uygundur (451–452). Çalışmanın sonuçları, kazançları analistlerin tahminlerinin altında kalan şirketlerin vergi giderlerini dördüncü çeyrek finansal raporlarında üçüncü çeyreğe göre düşürme eğiliminde olduklarını göstermiştir.

- 93 -

Marquardt ve Wiedman (2004), kazanç yönetimini teşvik eden üç farklı koşulda, şirketlerin kazanç yönetimi davranışını altı spesifik tahakkuk (alacaklar, borçlar, stoklar, tahakkuk eden yükümlülükler, amortisman giderleri ve olağandışı gelir tablosu kalemleri) üzerinden araştırmışlardır. Ancak bu çalışmada kullanılan spesifik tahakkuk vekilleri, odaklanılan tahakkuk kalemlerine ilişkin GKGMİ ve standartların ayrıntılı olarak incelendiği bir değerlendirmenin çıktısı olarak türetilmediği için tartışmalıdır. Çalışmada, kazançlarında düşüş raporlamaktan kaçınmaya çalışan, hisse senetlerini ilk defa ihraç eden ve hisse senetleri yönetim tarafından satın alınan üç farklı kazanç yönetimini teşvik etme olasılığı yüksek koşul içerisinde olan şirketlerin kazanç yönetimi davranışı, spesifik tahakkuklar aracılığıyla incelenmiştir. Yöneticiler, bu koşulların ilk ikisinde kazancı artırma yönünde üçüncüsünde ise azaltma yönünde motivasyona sahiptirler. Çalışmada, yöneticilerin kazanç yönetimi motivasyonları ile tutarlı olarak, hisse senetlerini ilk defa ihraç eden şirketlerin, gelirlerin tanınmasını hızlandırarak kazançlarını artırıcı yönde yönettikleri tespit edilmiştir. Hisse senetlerini ilk defa ihraç eden şirketler için özellikle alacak hesaplarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Hisse

senetleri yönetim tarafından satın alınan şirketler için ise alacak hesaplarının ihtiyari kısmının yöneticilerin kazanç yönetimi motivasyonunun yönlendirdiği tahminlerle tutarlı olarak negatif olduğu tespit edilmiştir. Son olarak, çalışmada kazançlarında düşüş raporlamaktan kaçınmaya çalışan şirketlerin kazanç sürekliliğiyle daha az ilgili oldukları için kazanç yönetiminde olağandışı ve geçici kalemleri kullanacakları tahmin edilmiş ve bu kalemlerin (özel kalemler) diğer şirketlerde olduğundan anlamlı seviyede pozitif olduğu tespit edilmiştir.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada, 2013-2019 dönemine ait SPKn.'a tabi şirketlerin şartlı denetim görüşü bildirilen denetim raporları incelenerek finansal bilgi manipülasyonu bağlamında kazanç yönetimini ayrıştıracak bir sınıflandırma yapılmış, bu sınıflandırma bağlamında oluşturulan şirket-yıl verisi gruplarına göre toplam ve spesifik tahakkuklara yönelik karşılaştırmalar yapılmıştır. Karşılaştırmada, Borsa İstanbul'a kote edilmiş diğer şirketlerden oluşan bir kontrol grubuna da yer verilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın yöntemini oluşturan unsurlara yönelik açıklamalara yer verilmektedir. Bunun için öncelikle kazanç yönetimini saptayabilmek amacıyla şartlı denetim görüşlerinin kullanımını destekleyen çalışmalara değinilmiş, sonrasında temel alınan çalışmalara göre toplam ve spesifik tahakkukların ölçüm ve yorumlanması açıklanmıştır. Bölümün sonunda ise veri seti hakkında bilgi verilmiş ve karşılaştırma gruplarının oluşturulmasında izlenen yöntem açıklanmıştır.

- 94 -

Görece açık ve net bir değişime neden olacağı için GKGMİ ile uyumlu muhasebeleştirme tercihleriyle yapılan kazanç yönetiminin bağımsız denetçiler tarafından denetim raporlarında belirtilmesi olasıdır (Schipper, 1989: 92). Chen vd. (2001), Çin borsasındaki şirketler üzerine yaptıkları çalışmada, denetim raporunda olumlu görüş dışında görüş bildirilen şirketlerin kazançlarını yönetme eğiliminde olduklarını belirtmişlerdir. Mohanram (2003), şartlı görüş içeren bir denetim raporunu, kazanç yönetimi kaynaklı finansal bilgi manipülasyonunu vurgulama ihtimali fazla olan durumlar içinde değerlendirmiştir. Francis ve Krishnan (1999) tahakkuk düzeyi yüksek olan şirketlerin bağımsız denetim raporlarında varlıkların tanınmasına ilişkin belirsizlikler ve işletmenin sürekliliğinin belirsizliği nedeniyle olumlu görüşten sapma olasılığının yüksek olduğunu

belirlemişlerdir. Bartov vd. (2001), tahakkuk modellerinin kazanç yönetimini tespit etme gücünü inceledikleri çalışmalarında, ihtiyari tahakkuklar ile şartlı denetim görüşü arasında anlamlı düzeyde pozitif ilişki saptamışlardır. Bu çalışmalar temel alındığında, şartlı denetim görüşü alan şirketler incelenerek toplam ve spesifik tahakkuklar yoluyla kazanç yönetimi uygulamalarının gözlenebileceği öngörülmüştür.

Toplam ihtiyari tahakkukların ölçümü için birçok farklı araştırmacı tarafından çok sayıda model tasarlanmıştır. Kazanç yönetimini belirlemek için kullanılan yaygın yöntem, toplam ihtiyari tahakkukları kazanç yönetiminin göstergesi olarak tanımlayan söz konusu tahakkuk modellerinden yararlanmaktır. Tahakkuk modelleri, ihtiyari tahakkukları dolaylı olarak ölçmektedir. Önce toplam tahakkuklar hesaplanır. Daha sonra toplam tahakkukların ihtiyari olmayan kısmı tespit edilir. Nihayetinde bu iki hesaplama arasındaki fark, ihtiyari tahakkukları verecektir. Yani özetle, ihtiyari tahakkuklar; toplam ve ihtiyari olmayan tahakkukların farkı üzerinden ölçülür. Toplam tahakkukların ölçümü için bilançodan veya nakit akım tablosundan yararlanılarak yapılan iki hesaplama faydalanılır. Hribar ve Collins (2002) çalışmalarında, bilanço kalemleri kullanılarak hesaplanan toplam tahakkukların önemli ölçüm hatalarına yol açtığını, bu yüzden nakit akım tablosundan yararlanılan hesaplamanın kullanılması gerektiğini savunmuşlardır. Bu yaklaşıma göre toplam tahakkuklar, olağandışı faaliyetler öncesi kârdan işletme faaliyetlerinden sağlanan nakit akışının çıkarılmasıyla hesaplanır. Liu ve Lu (2007), olağandışı faaliyetler öncesi kâr yerine net kârın kullanımının birçok durumda daha uygun bir tercih olacağını savunmuşlardır. Bu bağlamda çalışmamızda toplam tahakkuklar aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanmıştır:

$$TT_{it} = (NK_{it} - FNA_{it})$$

Formülde yer alan TT_{it} =Toplam Tahakkukları, NK_{it} =Net Karı, FNA_{it} = İşletme Faaliyetlerinden Sağlanan Nakit Akışını ifade etmektedir.

Dechow vd. (1995) çalışmalarında, toplam ihtiyari tahakkukların ölçümü için Jones (1991) modelinin modifiye ettikleri bir versiyonunun en iyi sonuçları verdiğini raporlamışlardır. Daha sonra Modifiye Jones Modeli olarak isim yapan bu model ve türevleri, kazanç yönetiminin ölçümünde en sık kullanılan modeller olmuşlardır. Birçok çalışmada ölçüm hatalarını en aza indirgeyebilmek için Modifiye Jones Modeline faaliyetlerden sağlanan nakit akışı değişkeni eklenerek elde edilen orijinal modelin farklı

bir versiyonu kullanılmıştır (Tsipouridou ve Spathis, 2012; Larcker ve Richardson, 2004; Kasznik, 1999; Onay ve Benligiray, 2021). Bu çalışmada da aynı yöntem tercih edilmiştir. Toplam ihtiyari tahakkuk hesaplamaları için çalışmamızda kullanılan modelin formülasyonu aşağıda verilmiştir:

$$\frac{TT_{it}}{TV_{it-1}} = \beta_0 + \beta_1 \left(\frac{1}{TV_{it-1}} \right) + \beta_2 \left(\frac{\Delta Hasılat_{it} - \Delta Alacaklar_{it}}{TV_{it-1}} \right) + \beta_3 \left(\frac{MDV_{it}}{TV_{it-1}} \right) + \beta_4 \left(\frac{FNA_{it}}{TV_{it-1}} \right) + \varepsilon_{it}$$

Modelde yer alan TT_{it} =Toplam Tahakkukları, TV_{it-1} =Önceki Yılın Toplam Varlıklarını, $\Delta Hasılat_{it}$ =Hasılatdaki Değişimi, $\Delta Alacaklar_{it}$ =Alacaklardaki Değişimi, MDV_{it} =Maddi Duran Varlıkları, FNA_{it} = İşletme Faaliyetlerinden Sağlanan Nakit Akışını ifade etmektedir.

Modifiye Jones Modeli ve benzerleriyle yapılan toplam ihtiyari tahakkuk ölçümleri kazanç yönetimini genel olarak göstermeye yönelik toptancı bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Kazanç yönetimine yönelik toptan ölçüm yöntemleri, kazanç yönetiminin nasıl uygulandığına yönelik detaylı bir çıkarsamaya imkân vermemektedir. Marquardt ve Wiedman (2004) toplam tahakkukları oluşturan ve kazancın yönetilmesinde kullanılabileceğini öngördükleri spesifik tahakkuk unsurlarına yönelik ölçümler geliştirmişlerdir. Araştırmacıların belirledikleri tahakkuk unsurları alacaklar, stoklar, amortisman giderleri, satıcılar hesabı, borç ve gider karşılıkları ve özel kalemler olarak adlandırdıkları olağandışı ve geçici kalemlerdir. Belirtilen çalışmada, spesifik tahakkukların ihtiyari kısmı için belirlenen ölçüm yaklaşımı literatürdeki toplam ihtiyari tahakkukların ölçümüyle benzeşmektedir. Her bir spesifik kalem için ihtiyari tahakkuk tutarı, ilgili kalemdeki bir önceki döneme ait tutara göre gerçekleşen değişimdeki beklenmeyen sapmadır. Çalışmamızın analiz bölümünde raporladığımız alacaklar, stoklar ve amortisman giderleri kalemlerindeki spesifik tahakkuklara ilişkin Marquardt ve Wiedman'ın (2004) geliştirdiği ölçümler aşağıda sunulmuştur:

$$ALBD_{it} = [Alacak_{it} - (Alacak_{it-1} \times Satışlar_{it} / Satışlar_{it-1})] / TV_{it-1}$$

$$SBD_{it} = [Stok_{it} - (Stok_{it-1} \times SMM_{it} / SMM_{it-1})] / TV_{it-1}$$

$$AGBD_{it} = [Amort_{it} - (Amort_{it-1} \times MDV_{it} / MDV_{it-1})] / TV_{it-1}$$

Denklemlerdeki değişkenlerin indislerinden i , i . şirkete; t , t . yıla işaret etmektedir. Alacaklar kalemini belirleyen başlıca unsurun satışlar olduğundan hareketle, alacaklardaki beklenmeyen değişim (ALBD), t yılındaki satışlarda bir önceki yıla göre yaşanan değişime oranla t yılının alacaklarında beklenen tutara göre oluşan fark olarak formüle edilmiştir. Stoklar kalemi doğrudan doğruya satılan malın maliyetiyle (SMM) ilgili olduğu için stoklardaki beklenmeyen değişim (SBD), t yılındaki satılan malın maliyetinde bir önceki yıla göre yaşanan değişime oranla t yılının stoklarında beklenen tutara göre oluşan fark olarak belirlenmiştir. Bunlara benzer olarak, amortisman giderlerinin de maddi duran varlıkların bir oranı olarak sabit seyretmesi beklenir. Dolayısıyla, amortisman giderlerindeki beklenmeyen değişim (AGBD), t yılındaki maddi duran varlıklarda (MDV) bir önceki yıla göre yaşanan değişime oranla t yılının amortisman giderlerinde beklenen tutara göre oluşan fark olarak formüle edilmiştir. Alacaklar, stoklar ve amortisman giderleri için hesaplanan beklenmeyen değişimlerin üçü de $t-1$ yılının toplam varlıklarına (TV) oranlanarak hesaplanmaktadır.

Şüpheli alacak karşılığını da içerecek şekilde brüt alacaklar ile hesaplanan ALBD'nin pozitif olması hasılatın tanınmasına veya alacakların tahsil edilebilirliğine ilişkin yönetimin yanlış takdir yetkisi kullanarak kazanç yönetiminin bir göstergesi olarak yorumlanmaktadır. Hasılatın erken tanınması eş zamanlı bir envanter hareketi yaratmayarak satılan malın maliyetine yansımayacağı için SBD'yi yükseltecektir. Satılan malın maliyetinin olduğundan düşük gösterilmesi de SBD'yi yükseltir. Amortisman giderinin düşürülmesi kâra pozitif yansıyacaktır ve AGBD'yi düşürecektir. Böyle bir durumda şirketin maddi duran varlıkları olduğundan yüksek değerlendirilmiş olmaktadır. Marquart ve Wiedman (2004: 467) tahakkuklar ile kazancın yönetilmesini kazancı artırmak olarak tanımlamaktadır. Buna göre, kazanç yönetimi yapıldığı varsayılan yıl için alacaklara ilişkin ALBD ve stoklara ilişkin SBD'de pozitif, bir gider kalemi olarak amortismanlara ilişkin AGBD'de ise negatif işaret gözlenmesi beklenir.

Bağımsız denetçinin olumlu görüş dışında farklı bir görüş bildirmesinin kazanç yönetimi gibi bir finansal bilgi manipülasyonuna işaret eden durumlar dışında farklı nedenleri olabilir. Bunlar denetimin kapsamının çeşitli nedenlerle sınırlandırılmış olması, denetçinin bağımsızlığını ortadan kaldıran koşullar veya GKGMİ'ye uygun olmayan raporlama uygulamalarıdır (Arens vd., 2012). Dolayısıyla, denetim raporlarındaki şartlı denetim görüşlerinin içerik olarak incelenmesi gerekir. Bu analiz kapsamında, 2013-2019

yılları arasında SPKn.'a tabi olan holding ve finans sektörü dışındaki şirketlerin denetim raporları taranmış ve 224 adet şartlı görüş bildirilen denetim raporu incelenmiştir. İncelenen raporlarda kazanç yönetimine doğrudan işaret eden çeşitli vurgular yer almaktadır. Bu vurgulardan bir kısmı kazanç yönetimi ile doğrudan ilişkilendirilemezken, bir kısmı geniş anlamda finansal bilgi manipülasyonu bağlamında ele alınabilir. Burada sunulan çalışmada kullanılan veri setine ait denetim görüşlerini inceleyen Benligiray ve Onay'ın (2020) oluşturduğu sınıflandırma Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Şartlı Görüş İçeren Denetim Raporlarındaki İfadelerin Sınıflandırılması

(i) Kazanç yönetimine işaret eden vurgular *	
Karşılık Ayrılması Gerektiği - Ticari Alacaklar	28
Karşılık Ayrılması Gerektiği - Diğer Alacaklar	17
<i>(Karşılık Ayrılmayan Alacaklarda İlişkili Taraf Vurgusu)</i>	(24)
Varlıkların Olduğundan Yüksek Değerlendiği	9
Karşılık Ayrılması Gerektiği - Finansal Varlıklar Değer Düşüklüğü	6
Stok/SMM Değerinin Düşük Gösterildiği	5
(ii) Finansal bilgiyi olduğundan farklı gösteren diğer vurgular	
Gelir tablosuyla ilişkili hususlar	8
Bilançonun pasifiyle (çoğunlukla, öz kaynaklarla) ilişkili hususlar	6
Bilançonun aktifiyle ilişkili hususlar	3
(iii) Dolaylı olarak örtülü kazanç aktarımına işaret eden vurgular	
Tahsilat için takibin yapılmaması - Diğer Alacaklar	12
Tahsilat için takibin yapılmaması - Ticari Alacaklar	3
<i>(Takibi yapılmayan Alacaklarda İlişkili Taraf Vurgusu)</i>	(13)
Tahsilat için takibin yapılmaması - Avanslar	4
Diğer çeşitli vurgular	142

* Kazancı artırıcı etkide bulunması beklenen kazanç yönetimi uygulamaları

İncelenen raporlarda yer alan vurgulardan biri veya birkaçı bir arada bulunabilmektedir. Finansal tablolarında şartlı görüş alan şirketlerin bir kısmının denetçi tarafından vurgulanan hususları tekrarladıkları, yani aynı sebeplerden ötürü birden çok kez şartlı görüş aldıkları gözlenmiştir. Ayrıca, görüşte belirtilen vurgu kimi durumlarda denetim görüşünün oluşturulduğu yıldan önceki bir yıla işaret etmektedir. Bu sebeple analizde yer alan şirket-yıl verisinin seçiminde, görüşte yer alan vurguda işaret edilen yılın seçilmesine özen gösterilmiştir. Tablo 1'de "diğer çeşitli vurgular" olarak sınıflandırılan görüşler için bir alt sınıflandırma oluşturulmuştur. Benligiray ve Onay'ın (2020) diğer çeşitli vurgular için oluşturduğu alt sınıflandırma Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Şartlı Görüş İçeren Denetim Raporlarındaki Diğer Çeşitli Vurguların Sınıflandırılması

(i) Finansal bilgi manipülasyonu ihtimali yaratabilecek diğer çeşitli vurgular	
Varlıklara ilişkin değer düşüklüğü çalışmasının gerekliliğine ilişkin belirsizlikler	15
Finansal yatırımların gerçeğe uygun değer ile hesaplanmasına ilişkin belirsizlikler	13
Alacaklar için karşılık ayrılması gerekliliğine ilişkin belirsizlikler	12
Stok değerlemesine ilişkin belirsizlikler	11
Vergi/Ceza doğurabilecek devam eden davalar için karşılık ayrılabilceği vurgusu	8
Şerefiye ve maddi olmayan duran varlıkların değerlenmesine ilişkin belirsizlikler	4
(ii) Şartlı görüşteki diğer çeşitli vurgular	
İşletmenin sürekliliğinin belirsizliği, borca batıklık durumunun vurgulanması	22
Bağlı ortaklık ve iştiraklerin değerlemesine ve/veya denetlenmesine ilişkin sorunlar	17
Çeşitli kalemler özelinde yeterli denetim kanıtı toplanamaması	14
Borç mutabakatının yapılamaması	13
Gayrimenkuller için değerlendirme raporu alınmaması	13
Devam eden dava ve benzeri durumlar hakkında ilave açıklamalar	12
(iii) Sınıflandırılmayan diğer çeşitli vurgular	30

Şartlı denetim görüşlerinde doğrudan kazanç yönetimine işaret eden vurgular saptanmıştır. Bu vurgular esas olarak kazancın olduğundan fazla raporlandığını ifade etmektedir. Kazanç yönetimine işaret eden vurgular arasında alacaklarla ilişkili olanların önemli bir boyutta olduğu görülmektedir. Bunun yanında stoklar/SMM ve diğer varlıklar üzerinden kazanç yönetimine işaret eden vurgular da bulunmaktadır. Bunların yanı sıra, şartlı görüşlerde doğrudan kazanç yönetimiyle ilişkilendirilemeyen fakat kazancın raporlanmasını etkileyebilecek diğer vurgular da saptanmıştır. Bunlar finansal bilgiyi olduğundan farklı gösteren diğer vurgular ve dolaylı olarak örtülü kazanç aktarımına işaret eden vurgular olarak sınıflandırılmıştır. Bu bağlamda toplam ve spesifik tahakkukları analiz etmek için Tablo 1 ve Tablo 2'de sınıflandırılan vurgulara göre şirket-yıl verisi grupları oluşturulmuş ve Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Denetim Görüşlerindeki Vurgulara Göre Oluşturulmuş Analiz Grupları

Kısaltma	Tanım	Kapsam
KZY	Denetim görüşünde kazanç yönetimine işaret eden vurgular	Tablo1 (i)
FBM	Denetim görüşünde diğer finansal bilgi manipülasyonuna işaret eden vurgular	Tablo1 (ii) ve Tablo2 (i)
ŞDG	Şartlı denetim görüşü	Tablo1 ve Tablo2'deki tümü
DİĞ-ŞDG	Şartlı denetim görüşleri içinde kriterlere uymayan diğerleri	Tablo1 ve Tablo2'deki diğerleri
AL-KZY	Denetim görüşünde alacakla ilgili kazanç yönetimine işaret eden vurgular	Tablo1 (i) 1.ve 2. satır
AL-FBM	Denetim görüşünde alacakla ilgili diğer finansal bilgi manipülasyonuna işaret eden vurgular	Tablo2 (i) 3. satır
AL-ÖKA	Denetim görüşünde alacakla ilgili örtülü kazanç aktarımına işaret eden vurgular	Tablo1 (iii) 1.ve 2. satır
AL-DİĞ-ŞDG	Şartlı denetim görüşleri içinde kriterlere uymayan diğerleri	Tablo1 ve Tablo2'deki diğerleri

Şartlı denetim görüşlerine göre oluşturulan şirket-yıl verisi grupları iki ayrı sınıflandırma yaklaşımıyla oluşturulmuştur. Bunlardan ilki kazanç yönetimine yönelik toplu sınıflandırmadır. Buna göre, denetim görüşünde doğrudan kazanç yönetimine işaret eden vurgular bulunan şirketlerin ilgili yıla ait verisi KZY grubunda yer almaktadır. FBM şirket-yıl veri grubu denetim görüşünde diğer finansal bilgi manipülasyonuna işaret eden vurgulara sahiptir. Bu iki grupta yer almayan fakat yine de şartlı denetim görüşüne sahip olan şirket-yıl verisi DİĞ-ŞDG'de yer alır. Tüm şartlı denetim görüşü şirketlerinin yer aldığı veri grubu ŞDG'dir. İkinci sınıflandırma yaklaşımı, Tablo 1 ve Tablo 2'de önemli yer tutan alacaklara ilişkin vurguları da dikkate almaktadır. Bu gruptaki sınıflandırmaların açıklaması ilk gruptakilere benzerdir, fakat ek olarak denetim görüşündeki vurgunun alacaklarla ilişkili olması kriterini içerir. Tüm veri grupları için oluşturulan referanslar Tablo 3'te sunulmuştur.

Denetim raporundaki şartlı görüşleri incelenen 224 şirketin ilgili yıllarına ait finansal verisinde analiz parametrelerinin tümüne ulaşılabilenlerin sayısı 180'dir. Denetim görüşlerinin yıllara göre dağılımı çok farklılık göstermemektedir. Şartlı görüşe sahip tüm verideki yılların medyan değeri 2016'dır. Bu şirketlerin sektörel dağılımı incelendiğinde, Borsa İstanbul'daki tüm şirketlerin genel dağılımına benzer olduğu görülmüştür. Bunlar dikkate alınarak, ihtiyari tahakkukların hesaplanmasında ve aynı zamanda alt gruplardaki karşılaştırmalarda kullanılacak bir kontrol şirketleri grubu oluşturulmuştur. Bunun için Thomson-Reuters Datastream veri tabanında verisi olan Borsa İstanbul Şirketlerinden, medyan yılı 2016 olacak şekilde, rassal bir örneklem oluşturulmuştur. Kontrol şirketleri veri grubunun örneklem büyüklüğü 720'dir. Yöntem, veri seti ve analiz gruplarının

oluşturulması açıklandıktan sonra, Bulgular ve yorum başlığı altında, burada açıklanan yöntem uygulanarak oluşturulan analiz gruplarına ait veriler karşılaştırmalı olarak incelenmektedir.

3. BULGULAR VE YORUM

Şartlı denetim görüşüne göre kazanç yönetimi ve kazancı etkileyebilecek diğer finansal bilgi manipülasyonlarına yönelik yapılan sınıflandırmalara göre toplam ve kalemler bazında ihtiyari tahakkukları incelemenden önce, oluşturulan analiz grupları sahip oldukları genel özellikler bakımından incelenmiş ve kontrol şirketleriyle birlikte finansal karakteristiklerinin bir karşılaştırmasına yer verilmiştir. Analiz grupları için seçilmiş finansal göstergeler ortalama değer olarak Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Analiz Grupların İçin Seçilmiş Betimleyici İstatistikler

Değişken (ortalama)	Kontrol Şirketleri	TÜM-ŞDG Şirketleri	KZY Şirketleri	FBM Şirketleri
TT/TV	- 0,008	- 0,026	- 0,034	- 0,028
FNA/TV	0,040	0,021	0,014	- 0,034
ROA	0,027	-0,036	-0,019	-0,149
TV (x 1.000)	2.975.910	651.821	594.356	325.230
Borç/TV	0,295	0,364	0,341	0,316
Al.Karş.Gid/Alacaklar	0,043	0,079	0,063	0,047
Alacaklar/TV	0,242	0,224	0,232	0,247
Stoklar/TV	0,148	0,122	0,151	0,137
Amort.Gid./BrütDV	0,098	0,694	0,578	0,445
n (birim)	720	180	42	46

Tablo 4'te 2013-2019 dönemde şartlı denetim görüşüne sahip tüm şirketler (TÜM-ŞDG) içinde kazanç yönetimi vurgusu kapsamında ele alınan grupta (KZY) şirket-yıl verisi 42, diğer finansal bilgi manipülasyonları ihtimali kapsamında oluşturulan grupta (FBM) şirket-yıl verisi 46 örneklem birimine sahiptir. Toplam tahakkukların toplam varlıklara oranı (TT/TV) grup içi ortalamalar incelendiğinde, kontrol şirketlerinde sıfıra yakın negatif bir değer gözlenirken, şartlı denetim görüşüne sahip şirket gruplarında toplam tahakkukların yine negatif fakat çok daha düşük değerler aldığı görülmüştür. Analiz gruplarında, nakit akışlarının toplam varlıklara oranı (FNA/TV) FBM hariç pozitifdir. Kontrol şirketlerinin aktif kârlılığı (ROA) ortalama olarak %2,7 civarında seyrederken,

diğer gruplarda aktif kârlılığı negatiftir. FBM şirketlerinin ortalama olarak toplam varlıklarına göre büyük ölçüde zarar ettiği görülmektedir.

Şartlı denetim görüşü alan şirketlerin ortalama büyüklüğü ile kontrol şirketleri arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Şartlı denetim görüşü alan şirketler, diğer şirketlerin ortalama olarak yaklaşık beşte biri büyüklüğündedir. Gruplar arasında borçlanma oranları büyük farklılık göstermemektedir. Yine de şartlı görüş alan şirketlerin kontrol şirketlerden bir miktar daha fazla borçlandığı söylenebilir. Grupların dönem içi ayrılan alacak karşılığının alacaklara oranları, alacakların ve stokların toplam varlıklara oranları benzerdir. Önemli bir fark amortisman giderlerinin maddi duran varlıkların brüt tutarına oranında gözlenmektedir. Kontrol şirketleri grubunda bu oran ortalama olarak %9,8 iken, diğer gruplardaki oran bu değerden çok üstündür. Belirtmek gerekir ki bu farkı artıran, çok sayıda aşırı uç değere sahip örneklem birimleridir.

Analiz gruplarında yer alan tüm örneklem birimleri için toplam ihtiyari tahakkuklar yöntem bölümünde açıklanan Modifiye Jones modeline göre oluşturulmuştur. Bu modelde öncelikle toplam tahakkukların bağımlı değişken olduğu bir regresyon modeli ile her bir şirket-yıl örneklem birimi için toplam tahakkuklar tahmin edilmektedir. Dolayısıyla, tahmin modelinin açıklayıcılık düzeyi R^2 ve F anlamlılık değerleri önem taşımaktadır. Sektörel ayrıma gidilmeden 900 örneklem birimiyle oluşturulan Modifiye Jones tahmin modeli orijinal haliyle bir bütün olarak anlamlıdır ($F=7,59$) fakat bu modelin açıklayıcılık düzeyi düşüktür ($R^2=0,025$). Modelin açıklayıcılığını artırmanın bir yolu tahmin modelini sektörel bazda oluşturmaktır. Fakat analizin veri setinde sektörel kırımların yeterli örneklem birimine sahip olmaması nedeniyle sektörel bir ayırım uygulanmamıştır. Toplam tahakkukları daha yüksek düzeyde açıklayan bir tahmin modeline ulaşmak için, modele nakit akışlarının toplam varlıklara oranı (FNA/TV) değişkeni ilave edilmiştir. Oluşturulan yeni model bir bütün olarak anlamlı ($F=87,64$) ve açıklayıcılık düzeyi ($R^2=0,282$) bakımından benzer amaca sahip çalışmalara göre kabul edilebilir bir seviyededir. Buna göre oluşturulmuş toplam ihtiyari tahakkuklar ve yöntem bölümünde açıklanan spesifik tahakkukların bir ölçümü olarak spesifik kalemlerdeki beklenmeyen değişim oranları Tablo 5 ve Tablo 6'da analiz grupları bazında karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Tablo 5. Genel Gruplar Bazında Toplam ve Spesifik Tahakkuklara İlişkin Göstergeler

Değişken (ortalama)	Kontrol Şirketleri	Tüm ŞDG Şirketleri	KZY Şirketleri	FBM Şirketleri	DİĞ-ŞDG Şirketleri
İT / TV	0,008	- 0,032	- 0,035	- 0,051	- 0,021
ALBD	0,001	- 0,019	0,027	- 0,074	- 0,014
SBD	- 0,010	- 0,052*	0,004*	- 0,011	- 0,099
AGBD	- 0,005	- 0,021	- 0,001	0,010	- 0,046
n (birim)	720	180	42	46	92

* Wilcoxon signed-rank test sig. değeri < %10

Tablo 5'te kazanç yönetimine ilişkin genel sınıflandırma yaklaşımıyla oluşturulmuş analiz gruplarının (bkz. Tablo 3) toplam ve spesifik ihtiyari tahakkuklarına ait grup içi ortalamalar karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Kontrol şirketlerinde, beklendiği üzere, ihtiyari tahakkukların ortalaması sıfıra yakın bir değerdedir. Diğer taraftan şartlı denetim görüşü bulunan şirketlerin ihtiyari tahakkukları ortalama olarak negatiftir. Ek olarak, şartlı denetim görüşünün alt grupları olan kazanç yönetimine yönelik vurgulara sahip şirketler (KZY), kazancı olduğundan farklı gösterebilecek diğer finansal bilgi manipülasyonu vurgularına sahip şirketler (FBM) ve bu iki alt grubun dışında kalan diğerleri (DİĞ-ŞDG) için de toplam ihtiyari tahakkuklar ortalama olarak negatiftir. KZY şirketler grubu için bu bulgu özellikle dikkat çekicidir. Çünkü bu sonuç, şartlı denetim görüşlerinde kazancını olduğundan yüksek gösterdiği iması bulunan şirketlerin toplam ihtiyari tahakkuklarını azaltıcı yönde kullandığı ve dolayısıyla kendi tercihleriyle kazançlarını azalttığına işaret etmektedir. Bununla birlikte, bu çıkarsamanın geçerliliği ihtiyari tahakkuklar için kullanılan ölçüm yönteminin gerçekten ihtiyari tahakkukları gösteriyor olmasına bağlıdır.

Tablo 5'in alacaklarla ilgili ihtiyari tahakkukları ölçen ALBD değerlerine bakıldığında, KZY şirketler grubunun pozitif değer alırken diğer tüm analiz gruplarında bu değer negatif olduğu görülmektedir. Buna göre, denetim görüşünde kazanç yönetimine ilişkin vurgular bulunan şirketlerin alacaklara ait ihtiyari tahakkuklar yoluyla kazancını olduğundan yüksek gösterdiği söylenebilir. Benzer yorum stoklarla ilgili ihtiyari tahakkukları ölçen SBD değeri için de geçerlidir: denetim görüşünde kazanç yönetimine ilişkin vurgular bulunan şirketlerin stoklara ait ihtiyari tahakkuklar yoluyla kazancını olduğundan yüksek gösterdiği söylenebilir. Kazancını artış yönünde yöneten şirketlerde amortisman giderine ilişkin ihtiyari tahakkukların negatif olması beklenir. Beklentiye uygun olarak, KZY şirketler grubunun AGBD değeri negatiftir. Burada yapılan

çıkarsamaların geçerliliği spesifik tahakkuklar için kullanılan ölçüm yöntemlerinin gerçekten ihtiyari tahakkukları gösteriyor olmasına bağlıdır.

Analizin bu kısmında, özet olarak, denetim görüşlerinde kazancını yönettiği iması bulunan şirketlerde ölçülen spesifik tahakkuk kalemlerinin ihtiyari kısmının kazanç artırımı yönünde raporlandığı söylenebilir. Fakat bu şirketlerde ölçülen toplam ihtiyari tahakkuklar negatif olduğu için bu gruptaki şirketler adına genel anlamda bir kazanç yönetiminden bahsedilememektedir. Dolayısıyla bu çalışmada benimsenen alacak / stok / amortisman giderleri kalemlerine yönelik spesifik tahakkuk ölçümleriyle saptanan kazanç yönetimi, şirketlerin genel anlamda kazançlarını yönettiklerini göstermemektedir. Bununla birlikte, toplam tahakkukları etkileyen satıcılar hesabı, borç ve gider karşılıkları ve özel kalemler gibi birçok spesifik tahakkuk kalemi bulunmaktadır. Kapsamı genişletilmiş bir çalışmada, diğer spesifik tahakkuk kalemlerinin etkisiyle ilave çıkarımlar yapılabilir.

Tablo 6. Alacaklara İlişkin İfadeler Özelinde Toplam ve Spesifik Tahakkuklara İlişkin Göstergeler

Değişken (ortalama)	AL-KZY Şirketleri	AL-FBM Şirketleri	AL-ÖKA Şirketleri	AL-DİĞ-ŞDG Şirketleri
İT / TV	- 0,041	- 0,036	- 0,031	- 0,030
ALBD	0,042	- 0,111	0,161	- 0,041
SBD	0,012	0,003	- 0,005	- 0,076
AGBD	- 0,002	- 0,003*	- 0,265*	- 0,004
n (birim)	28	12	12	128

* Wilcoxon signed-rank test sig. değeri < %5

Spesifik tahakkukların incelenmesinde Tablo 1 ve Tablo 2'de önemli yer tutan alacaklara ilişkin vurguların çokluğu dikkate değerdir. Bu sebeple, şartlı denetim görüşlerini baz alan kazanç yönetimi sınıflandırmalarında alacaklara özel bir ayırım yaratılmıştır. Tablo 6'da kazanç yönetiminde alacaklara yapılan vurguya dayalı sınıflandırma yaklaşımıyla oluşturulmuş analiz gruplarının (bkz. Tablo 3) toplam ve spesifik ihtiyari tahakkuklarına ait grup içi ortalamalar karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Buradaki tüm analiz grupları için toplam ihtiyari tahakkuklar negatiftir. Yani doğrudan veya dolaylı olarak kazanç yönetimini ima eden denetim görüşlerine karşın, şartlı denetim görüşü alan şirketlerin genelinde görülen negatif toplam ihtiyari tahakkuklar burada da gözlenmektedir. Tekrar etmek gerekirse, bu bulgunun güvenilirliği ihtiyari tahakkuklar için kullanılan ölçüm yönteminin gerçek ihtiyari tahakkukları ne ölçüde yansıttığına bağlıdır.

Tablo 6'da denetim görüşünde alacaklar üzerinden kazanç yönetimini ima eden vurgulara sahip olan şirketlerde (AL-KZY) alacaklarla ilgili ihtiyari tahakkukları ölçen ALBD değerinin pozitif olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, alacaklarında tahsilat takibi yapmadığına yönelik denetim görüşü bildirilen ve bu sebeple örtülü kazanç aktarımına (AL-ÖKA) yorulabilecek faaliyetleri içeren şirketler grubunda ALBD pozitif ve yüksek bir değere sahiptir. Aynı analiz grubunda amortisman giderine ilişkin ihtiyari tahakkukların da önemli büyüklükte ve negatif olduğu görülmektedir. Bu durum amortismanlara yönelik tahakkuklarda kazancı artıcı yönde beklenmeyen bir değişime işaret etmektedir.

Özet olarak, denetim görüşlerinde alacaklara ilişkin vurgulara göre yapılmış ikinci kazanç yönetimi gruplandırmasında da spesifik tahakkuk ölçümlerinde beklenen yönde sonuçlara ulaşılmıştır. Fakat buradaki analiz gruplarının örneklem büyüklükleri görece düşüktür ve bu sebeple ulaşılan sonuçların genellenebilirliği de sınırlıdır. Bu analizde yapılan çıkarsamalar yalnızca ortalama değerler üzerinden yapılmıştır. Gruplar arası farkların parametrik olmayan analizdeki istatistiksel anlam düzeyleri elde edilen sonuçların güvenilirliğini azaltmaktadır. Bunun nedeni ortalamalara kıyasla ölçülen sapmaların çok yüksek olmasıdır.

- 105 -

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada Borsa İstanbul şirketlerinden oluşan bir örneklemde yöneticilerin muhasebe tahmin ve tercihleri üzerindeki takdir yetkilerinin kötüye kullanımı incelenmiş ve Türkiye'deki şirketlerde gerçekleşen kazanç yönetimi eylemlerini belirlemek amaçlanmıştır. Türkiye'deki şirketlerin genel olarak kazanç yönetimi yönelimini toplam tahakkuklar üzerinden belirlemek ile birlikte hangi kalemlerin yöneticilerin kazanç yönetimi eylemlerinde kullanıldığını tespit etmek amaçlanmıştır. Bu amaç için bağımsız denetim raporları ayrıntılı olarak analiz edilmiş ve kazanç yönetimi davranışlarını da içine alan finansal bilgi manipülasyonuna işaret etme potansiyeli taşıyan vurgular belirlenmiştir. Araştırma kapsamında denetim raporlarında 2013-2019 yılları arasında şartlı görüş bildirilen Borsa İstanbul şirketleri, denetim görüşlerindeki ifadeler baz alınarak araştırmanın amaçlarına uygun şekilde sınıflandırılmıştır.

Spesifik tahakkukları inceleyen araştırmalar, bu çalışmada ayrıntılı olarak tartışılan bazı dezavantajlarla karşı karşıyadır. Bunların başında hangi tahakkuk kalemlerinin kötüye kullanılabileceğinin en baştan güvenilir bir şekilde belirlenmesinin zorluğu gelir. Çünkü hangi hesapların kazancı yönetmek için kullanıldığı net bir şekilde belirlenemez ise parametrik veya parametrik olmayan istatistiksel testlerin gücü zayıflar. Bu çalışmada hangi kalemlerin kazanç yönetimi için kullanıldığını testler öncesinde öngörebilmek amacıyla denetim raporlarından yararlanılmıştır. Ayrıca, bu çalışmada olduğu gibi, spesifik bir kalemin literatürde belirtilen bir kazanç yönetimi motivasyonu ile ilişkisini tespit etmek yerine kazanç yönetiminin büyüklüğünü ölçmeyi amaçlayan çalışmalarda yönetim tarafından kullanılması muhtemel her bir tahakkuk kalemi için bir hesaplama gereklidir. Bu çalışmada alacaklar, stoklar ve amortisman giderleri için tahakkukların beklenmeyen değişimini ölçen hesaplamalardan faydalanılmıştır.

Kazanç yönetiminin kazancın artırılması yönünde eylemlerle gerçekleştirildiği varsayımı altında, alacaklar ve stoklara ilişkin beklenmeyen değişiminin pozitif, amortisman giderlerine ilişkin beklenmeyen değişimin ise negatif olması beklenir. Çünkü kazancını olduğundan yüksek raporlamayı amaçlayan bir şirket, alacaklarını ve stoklarını gerçekte olduğunda fazla, amortisman giderlerini ise daha az gösterme eğilimindedir. Bu çalışma kapsamında incelenen denetim raporlarında kazanç yönetimine işaret eden ifadeler bulunan şirketler, yukarıda açıklanan kazanç yönetimi beklentisi ile tutarlı olarak alacak ve stoklarını olduğundan farklı şekilde pozitif yönde, amortisman giderlerini ise negatif yönde raporlamıştır. Bu bulgu, araştırma kapsamında incelenen üç spesifik tahakkuk kaleminin şirket yöneticileri tarafından kazanç yönetimi eylemlerinde kullanıldığını desteklemektedir.

Çalışma kapsamında incelenen denetim raporlarında alacaklara ilişkin ifadelerin diğer kalemlere göre daha fazla olması nedeniyle, alacaklara ilişkin detaylı bir sınıflandırma yapılmıştır. Bu sınıflandırma bağlamında, spesifik tahakkuklara ilişkin göstergeler incelendiğinde denetim raporlarında alacaklar üzerinden kazancını yönettiğine ilişkin ifadeler bulunan şirketlerin spesifik ihtiyari tahakkuklarını kazancı artırıcı yönde kazanç yönetimi beklentisiyle tutarlı şekilde raporladığı belirlenmiştir. Buna göre, bu şirketlerin alacaklar ve stoklarının ihtiyari kısmının pozitif, amortisman giderlerinin ise negatif olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, denetim raporlarında alacaklar özelinde ifadeler bulunan kazancını yöneten şirketlerin manipülatif eylemlerinde söz konusu üç kalemden

faaydalandıklarını doğrular niteliktedir. Bu bulgu önceki paragrafta açıklanan bulguyla birlikte değerdendirildiğinde, denetim görüşlerinde güçlü bir kazanç yönetimi vurgusu bulunan işletmelerin alacaklar, stoklar ve amortisman giderleri üzerinden kazançlarını yönettikleri çıkarımı yapılabilir.

Bu çalışma kapsamında, denetim raporlarında şartlı görüş bildirilen şirketler üzerinden genel bir tahakkuk değerdendirmesi yapabilmek için toplam tahakkuklar da analiz edilmiştir. Buna göre, araştırma kapsamında yapılan her iki sınıflandırmaya göre kategorize edilen şirket gruplarının hepsinde tutarlı bir şekilde toplam tahakkukların ihtiyari kısmının negatif olduğu belirlenmiştir. Bu şirketlerde toplam ihtiyari tahakkukların negatif olması, genel anlamda bir kazanç artırımı olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Bu bağlamda, Türkiye'deki şirketlerin toplam ihtiyari tahakkukları üzerinden genel bir kazanç yönetimi değerdendirmesi yapıldığında, kazanç artırımına dönük bir yönelimden bahsetmek doğru olmayacaktır. Denetim raporlarındaki kazanç yönetimi vurguları da dikkate alındığında, Borsa İstanbul şirketlerinin 2013-2019 yıllarına ait denetim raporlarında işaret edilen spesifik kalemlerdeki kazanç artırıcı eylemlerin genel anlamda bir kazanç yönetimine işaret etmediği sonucuna ulaşılabilir.

- 107 -

Kazancını yöneten şirketlerin spesifik tahakkuk kalemlerindeki beklenmeyen değışimin denetim raporlarındaki kazancı artırıcı yönde vurguları doğrular nitelikte olmasına karşın toplam ihtiyari tahakkukların negatif yönde olması üç başlıkta açıklanabilir. Her şeyden önce elde edilen sonuçlara, toplam ihtiyari tahakkukları ölçmek için kullanılan modelin performansına bağlı olarak ulaşıldığı unutulmamalıdır. Bu çalışmada belirttiğimiz üzere, birçok araştırmacı tarafından toplam tahakkuk modellerine, kazanç yönetiminin göstergesi olan yöneticilerin takdir yetkisinden kaynaklanan tahakkuklar ile şirketin ekonomik performansındaki değışimden kaynaklanan tahakkukları birbirinden ayıramadığı eleştirisinin yöneltildiği dikkate alınmalıdır. İkincisi, çalışmanın toplam tahakkuk modeline ilişkindir. Bu çalışmada ihtiyari tahakkukları ölçmek için birçok çalışmada en iyi performansı gösterdiği raporlanan Modifiye Jones Modelinden yararlanılmıştır. Ancak çalışmamız kapsamında, sektörel ayrımlar sonrasında yeterli örneklem sayısına ulaşamadığı için modelin ölçüm performansını artırmaya yönelik olarak sektörel bir ölçüm yapılmamıştır. Bu durum çalışmamızın toplam ihtiyari tahakkukların ölçümünü zayıflatan bir sınırlılığdır. Son olarak, spesifik tahakkuklara ilişkin sonuçların tersine toplam tahakkukların ihtiyari kısmının negatif olması, çalışma

kapsamına alınan spesifik tahakkuk kalemlerinin sayısı ile açıklanabilir. Muhasebede toplam tahakkukları açıklayan çok sayıda spesifik kalem mevcuttur. Bu çalışmada ise spesifik tahakkuklar sadece üç kalem üzerinden araştırılmıştır. Yani çalışmada yer alan şirketlerde toplam ihtiyari tahakkukların negatif olması, araştırma kapsamına alınmayan tahakkuk kalemlerinden kaynaklanıyor olabilir. Gelecekteki çalışmalarda daha fazla spesifik tahakkuk kaleminin incelenmesi, bu sonuca ilişkin belirsizliği ortadan kaldırmaya dönük bir katkı sunabilir.

KAYNAKÇA

- Adiel, R. (1996). Reinsurance and the management of regulatory ratios and taxes in the property—Casualty insurance industry. *Journal of Accounting and Economics*, 22(1-3), 207-240.
- Arens, A., Elder, R. J. & Beasley, M. (2012). *Auditing and Assurance Services: an Integrated Approaches*, New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Bartov, E., Gul, F. A. & Tsui, J. S. L. (2001). Discretionary Accruals Models and Audit Qualifications, *Journal of Accounting and Economics*, 30(3), 421–452.
- Beatty, A., Chamberlain, S. L., & Magliolo, J. (1995). Managing financial reports of commercial banks: The influence of taxes, regulatory capital, and earnings. *Journal of Accounting Research*, 33(2), 231-261.
- Beatty, A. L., Ke, B., & Petroni, K. R. (2002). Earnings management to avoid earnings declines across publicly and privately held banks. *The Accounting Review*, 77(3), 547-570.
- Beaver, W. H., McNichols, M. F., & Nelson, K. K. (2003). Management of the loss reserve accrual and the distribution of earnings in the property-casualty insurance industry. *Journal of Accounting and Economics*, 35(3), 347-376.
- Beneish, M. D. (1997). Detecting GAAP violation: Implications for assessing earnings management among firms with extreme financial performance. *Journal of Accounting and Public Policy*, 16(3), 271-309.
- Beneish, M. D. (2001). Earnings management: A perspective. *Managerial Finance*, 27(12), 3-17.
- Benligiray, S., & Onay, A. (2020). Finansal Bilgi Manipölasyonu Bağlamında Bağımsız Denetçi Raporlarının ve SPK Bültenlerinin İncelenmesi. *Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 2(2), 13-42.
- Chen, C. J., Chen, S. & Su, X. (2001). Profitability regulation, earnings management, and modified audit opinions: Evidence from China. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 20(2), 9-30.
- Cheng, X. (2012). Managing specific accruals vs. structuring transactions: Evidence from banking industry. *Advances in Accounting*, 28(1), 22-37.
- DeAngelo, L. E. (1986). Accounting numbers as market valuation substitutes: A study of management buyouts of public stockholders. *Accounting review*, 400-420.
- Dechow, P. M., Sloan, R. G., & Sweeney, A. P. (1995). Detecting earnings management. *The Accounting Review*, 70(2), 193-225.
- Demir, V., & Bahadır, O. (2007). Muhasebe Manipölasyonu: Yöntem ve Teknikler. *Mali Çözüm Dergisi*, 17(84), 103-119.

- Dhaliwal, D. S., Gleason, C. A., & Mills, L. F. (2004). Last-chance earnings management: using the tax expense to meet analysts' forecasts. *Contemporary Accounting Research*, 21(2), 431-459.
- Francis, J. R. & Krishnan, J. (1999). Accounting Accruals and Auditor Reporting Conservatism, *Contemporary Accounting Research*, 16(1), 135-165.
- Guay, W. R., Kothari, S. P., & Watts, R. L. (1996). A market-based evaluation of discretionary accrual models. *Journal of Accounting Research*, 34, 83-105.
- Healy, P. M. (1985). The effect of bonus schemes on accounting decisions. *Journal of Accounting and Economics*, 7(1-3), 85-107.
- Healy, P. M., & Wahlen, J. M. (1999). A review of the earnings management literature and its implications for standard setting. *Accounting Horizons*, 13(4), 365-383.
- Holthausen, R. W., Larcker, D. F., & Sloan, R. G. (1995). Annual bonus schemes and the manipulation of earnings. *Journal of Accounting and Economics*, 19(1), 29-74.
- Hribar, P. & Collins, D. W. (2002). Errors in Estimating Accruals: Implications for Empirical Research. *Journal of Accounting Research*, 40(1), 105-134.
- Jones, J. J. (1991). Earnings management during import relief investigations. *Journal of Accounting Research*, 29(2), 193-228.
- Kanagaretnam, K., Lobo, G. J., & Mathieu, R. (2003). Managerial incentives for income smoothing through bank loan loss provisions. *Review of Quantitative Finance and Accounting*, 20(1), 63-80.
- Kasznik, R. (1999). On the association between voluntary disclosure and earnings management. *Journal of Accounting Research*, 37(1), 57-81.
- Kothari, S. P., Leone, A. J., & Wasley, C. E. (2005). Performance matched discretionary accrual measures. *Journal of Accounting and Economics*, 39(1), 163-197.
- Küçüksözen, C. & Küçükkocaoğlu G. (2004) Finansal Bilgi Manipülasyonu: İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma, 1st Annual International Accounting Conference, MODAV, İstanbul.
- Larcker, D. F., & Richardson, S. A. (2004). Fees paid to audit firms, accrual choices, and corporate governance. *Journal of Accounting Research*, 42(3), 625-658.
- Liu, Q. & Lu, Z. (2007). Corporate Governance and Earnings Management in the Chinese Listed Companies: A Tunneling Perspective. *Journal of Corporate Finance*, 13, 881-906.
- Marquardt, C. A., & Wiedman, C. I. (2004). How are earnings managed? An examination of specific accruals. *Contemporary Accounting Research*, 21(2), 461-491.
- McNichols, M. F. (2000). Research design issues in earnings management studies. *Journal of Accounting and Public Policy*, 19(4-5), 313-345.

- McNichols, M., & Wilson, G. P. (1988). Evidence of earnings management from the provision for bad debts. *Journal of Accounting Research*, 1-31.
- Mohanram, P. S. (2003). How to Manage Earnings Management, *Accounting World*, 10(1), 1-12.
- Onay, A. & Benligiray, S. (2021). Denetçi Görüşlerinin ve Denetim Kalitesinin Kazanç Yönetimi İle İlişkisi: Borsa İstanbul Şirketleri Üzerinde Bir Araştırma, *International Symposium of Scientific Research and Innovative Studies*, Bandırma.
- Schipper, K. (1989). Commentary on Earnings Management, *Accounting Horizons*, 3(4), 91-102.
- Schrand, C. M., & Wong, M. F. (2003). Earnings management using the valuation allowance for deferred tax assets under SFAS No. 109. *Contemporary Accounting Research*, 20(3), 579-611.
- Scott, William R. (2015). *Financial accounting theory*. Canada, Toronto: Pearson Inc.
- Stolowy, H., & Breton, G. (2004). Accounts manipulation: A literature review and proposed conceptual framework. *Review of Accounting and Finance*, 3(1), 5-28.
- Teoh, S. H., Wong, T. J., & Rao, G. R. (1998). Are accruals during initial public offerings opportunistic?. *Review of Accounting Studies*, 3(1), 175-208.
- Tsipouridou, M. & Spathis, C. (2012). Earnings management and the role of auditors in an unusual IFRS context: The case of Greece. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 21(1), 62-78.